

хришћани проповедају обрт од усмене ка писаној речи.

Струмза вели да су Римљани разоривши Јерусалимски храм 70. г. након Христа изазвали „антрополошку револуцију“. Аутор њу види у чињеници да је култ жртвовања животиња тада био забрањен и тиме насилно проузрокована измена парадигми која се тек хришћанству приписује. Колективна свест почиње да се „индивидуализује“. Са друге стране, појединачне молитве и пост одмењују литургијске функције, а индивидуална побожност добија у етичкој дисциплини. Тај динамички отворени процес тече паралелно у хришћанским заједницама.

Струмза вели да хришћански светитељи зацело одговарају етичким узорима јеврејских пророка. Захваљујући томе што је хришћанство „религија књиге“, оно се могло пробити из локалних оквира и међа у универзалну религију. „Хришћанство је“, вели аутор, „освојило Римско царство јеврејским оружјем.“ Емфазу ауторових теза не морају делити сви, али се и мимо тога ова књига чита са добитком у сазнању, јер продире у неосветљене рукавце историје хришћанства и посматра га у његовом генетичком контексту.

Зоран Андрић

Robert Walz, *Vorbereitung auf das Martyrium bei Cyprian von Karthago : eine Studie zu Ad Fortunatum*

Reihe: Patrologia – Beiträge zum Studium der Kirchenväter – Band 27
Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien :
Lang-Ed. 2013

XII, 372 S. ; 22 cm, 600 g
ISBN: 978-3-631-63987-0

О једној новој књизи из серије „Патрологија – студије за изучавање Светих Отаца“

Роберт Валц, асистент на Катедри за историју старе цркве и патристику на Универзитету у Вирибургу објавио је своју дисертацију о збирци све-

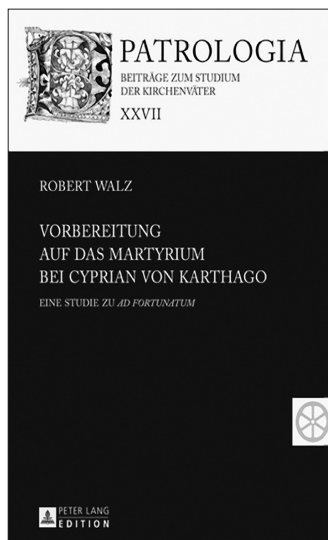
дочанстава (*testimonia*), супсупмираних под именом *Ad Fortunatum (de exhortatione martyrii)*. Овај спис, који постоји и у српском преводу – *Писмо Форшун-*

нашу у похвалу мучеништва (у Оци и учишељи Цркве: Григорије Чудотворац, Иволић Римски, Кипријан Картагински, анџолоџија, том III, с руског превео Миливој Р. Мијатов, Хришћанска мисао, Нови Сад 2007), није трактат, већ збирка материјала структурисаног у тринаест делова (*tituli*). Ова збирка сведочанстава је настала за време једнодеценијског епископата Свештеномученика

Кипријана Картагинског под мотом *praeparatio ad martyrium* (припреме на мучеништво). Овај спис је, сходно квинтесенци Валцове дисертације, кључни текст за централну тему Кипријановог опуса.

Та збирка библијских мотива, за разлику од једне друге Кипријанове збирке *Ad Quirinum*, није напросто скуп насумичних цитата, већ њихов топички одабир, структурисани распоред и композициони склоп одражавају непатворени печат Кипријановог богословља. Будућа награда на небу је неизмерно већа но овоземаљска патња, могла би гласити једна од фундаменталних теза Свештеномученика Кипријана.

Реч о претећим ужасима, мукама и казнама у паклу, односно мотив страдања и испаштања људи, има „функционални смисао“, поентирано тврди Валц. Нипошто страх не сме да одређује и покреће људско делање, већ радост за будућим неизмерним богатством небеске награде и вечном јединством у слави са Богом и свим праведно скончавшима. У овоме би се могао видети фацит овог Кипријановог списка, који је и *in nuce* богословска срж његовог целокупног дела, истиче аутор. *Imperium Romanum* у трећем веку карактерише криза у политичком, привредном, социјалном и духовном животу. У свему *mala, adversa, clade* и *plagae* као и Децијева гоњења хришћана – све су то за Светог Кипријана Картагинског симптоми дубоке кризе читавог света. У Римском царству је владала неправда, што се показало на еклатантном примеру гоњења хришћана. Симптомима распада су допринеле и природне катастрофе – глад и куга (пестиленција). Сва та апокалиптичка топика и *plagae generis humani* навеле су Кипријана на

јановог списка, који је и *in nuce* богословска срж његовог целокупног дела, истиче аутор. *Imperium Romanum* у трећем веку карактерише криза у политичком, привредном, социјалном и духовном животу. У свему *mala, adversa, clade* и *plagae* као и Децијева гоњења хришћана – све су то за Светог Кипријана Картагинског симптоми дубоке кризе читавог света. У Римском царству је владала неправда, што се показало на еклатантном примеру гоњења хришћана. Симптомима распада су допринеле и природне катастрофе – глад и куга (пестиленција). Сва та апокалиптичка топика и *plagae generis humani* навеле су Кипријана на

мишљење да је крај свету (*mundi finis*) сасвим близу.

**Житије Свештеноченика
Кипријана Картагинског
(око 200. до 210 – † 14. 9. 258)**

Сходно најзначајнијим изворима о животу Свештеноченика Кипријана, које нуде сâми његови списи, особито његова писма, као и његова биографија, највероватније из пера ђаконa Понтија (*Pontius*) – *Vita Cypriani* – Свети Кипријан је, пуним именом *Caecilius Cyprianus*, наречени још и *Thascius*, рођен почетком 3. века после Христа у Северној Африци у Картагини, у данашњем Тунису. Други значајан извор чини опис његовог живота из пера Јеронима Стридонског (*Eusebius Hieronymus Stridonensis*) *De viris illustribus* (*О знамениџим људима*), који се верно ослања на спис ђакон Понтија. Од рођења је Кипријан припадао паганској римској религији. У младости је био подучаван умеђу реторике (красноречивости), те је врло рано постао *persona insignis* (позната личност). Око године 245. се крстио, односно приступио хришћанству. Крштење као духовни преображај дарован кроз Св. тајну крштења, он описује свом пријатељу Донату следећим речима:

„Када животворне воде крштења омише мрље ранијег живота мог, и у очишћено срце моје изли се небеска светлост; када, примивши Духа небескога, постадох нови човек; тада се ја на чудесан начин потпуно уверих у оно што сам раније сумњао, тајне ми се почеше откривати, мрак ишчезавати; оно што ми је раније изгледало тешко, постаде лако, немогуће постаде могуће...“ (*Писмо Донаџу*).

У то време је Кипријан био имућан и угледан грађанин Картагине. О разлозима за своје обраћење (конверзију) у хришћанство излаже Кипријан у своме спису *Ad Donatum* (*Писмо Донаџу*). Великог учитеља Цркве Тертулијана је, по сведочанству Св. Јеронима Стридонског, називао својим учитељем. Када је тачно Кипријан крштен и да ли је потом био презвитер или ђакон, остало је неизвесно. Извесно је пак да је 248/249. постао епископ и да је носио титулу „папа“, као и сви епископи у Риму, Картагини или Александрији. О томе вели Понтије, *Vita Cypriani* 5,1: „*iudicio Dei et plebis favore ad officium sacerdotii et episcopatus gradum adhuc neophytus et ut putabatur novellus electus est*“. За време прогона хришћана под Децијем (од јануара 250. до априла 251) спасао се бекством, а сав

његов посед је конфискован. Његово бекство је унутар црквених кругова тумачено као кукавичлук, издаја и неверство. То тим пре, јер у то време није био мали број афричких хришћана који су пали мученичком смрћу. Римском клиру је Кипријан упутио поруку да је делао сходно визији и једном Божијем сигналу који му се у сну приказао. Из свога егзила је Кипријан ревносно и предано столовао својом епископијом уз помоћ својих лојалних ђакона. Но, ипак је његово наводно подозриво опхођење изазивало сумње и смутње. У рано лето 251. након што су прогонства цара-тиранина Деција јенула, Кипријан се вратио у Картагину да васпостави свој епископски ауторитет. Наредних година се распламсала полемика са Римом. Под царем Валеријаном се прогон хришћана почео обнављати. Овога пута је Кипријан, пак, тражио сам своје мучеништво. Он је предан 30. априла 257. г. римском проконзулу Аспазију Петерну. На питање проконзула, ко је он, Кипријан је одговорио:

Christianus sum, et Episcopus. Nullos alios deos novi, nisi unum et verum Deum, qui fecit caelum et terram, mare, et quae sunt in eis omnia. Huic Deo nos Christiani deservimus: hunc deprecamur diebus ac noctibus, pro nobis et pro omni-

bus hominibus, et pro incolunitate ipsorum Imperatorum.

(„Ја сам хришћанин и епископ. Ја не познајем друге Божове осим једног и правог Бога који је створио небо и земљу, мора и све што је у њему. Томе Богу служимо ми хришћани и молимо му се дан и ноћ за нас људе и за добро цара.“)

Кипријан је морао знати да је овакво исповедање било равно смртној пресуди. Проконзул нареди да га заточе у град Курубис, да би га 13. септембра 258. г. проконзул Галерије Максимус (*proconsul Galerius Maximus*) осудио на смрт одрубљењем главе. Из акта о мучеништву епископа Кипријана, читамо:

„... А другога дана сакупи се много народа око куће Секстове (код кога се био настанио проконзул). Проконзул седе и рече да доведу Кипријана. Тада му рече: ‘Јеси ли ти Тасције Кипријан?’ – Кипријан одговори: ‘Јесам.’ Проконзул га запита: ‘Је ли истина да ти јавно иступаш као отац тога безбоштва?’ Кипријан одговори: ‘Јесте.’ Галерије рече: ‘Свети цареви траже од тебе да жртвујеш.’ – ‘Нећу то да чиним.’ – ‘Промисли шта говориш и учини што ти се заповеда.’ – ‘У праведној ствари нема размишљања.’ – После кратког саветовања са скупом, објави Галерије

у узрујању пресуду овим речима: 'Нека се Тасције Кипријан погуби мачем.' Кипријан рече: 'Богу хвала!' Када је изречена та пресуда поче гомила браће викати: 'Ми хоћемо да и нама одсеку главе са њиме!' Тада је настао метеж међу браћом и велика га гомила пратише. Одведен је на Секстову њиву. Тамо је скинуо са себе горњу одећу, спустио се на једно колено и пао у молитви пред Господом. Пошто је скинуо и доње одело и предао га ђаконима, стајао је усправно и очекивао је целата. Када је целат дошао, заповедио је (Кипријан) својима да му даду двадесет и пет златника. Онда је покрио очи руком. И тако је блажени Кипријан дочекао ударац мачем који га је погубио. Тело је остављено ту у близини да се задовољи радозналост незнабожачка. Одатле је ноћу однесен са молитвама и великом свечаношћу на поље прокуратора Макробија Кандидијана, крај друма, близу рибњака."

За неколико дана умро је проконзул Галерије Максимус, а Кипријанов лик је, на крају, био овенчан ореолом мученичке смрти.

Списи Светог Кипријана Картагинског

Писма: *Epistolae* – 81 писмо, делом Кипријанова, делом (16 писама) њему упућена:

Писма римског клира и римском епископу („папи“) Корнелију (*Cornelius*) из година 250/253; писма из периода Децијевог гоњења, које је Кипријан из свог избеглиштва упућивао својој пастви (од јануара 250. до марта 251); писма из времена Новацијанове шизме и сукоба са јеретицима;

Трактати (расправе и списи о појединачним темама):

Ad Donatum (Писмо Донаћу); *De habitu virginum* (Књиџа о одећи девственица); *De lapsis* (Књиџа о љалима); *De ecclesiae catholicae unitate* (Књиџа о јединству Цркве – ово је главно дело Кипријаново (написано 251. г. за време Картагинског сабора) и представља позив и опомену за јединство Цркве. „*Habere non potest Deum patrem qui ecclesiam non habet matrem*“ („Ко Цркву нема као мајку, тај не може имати ни Бога за оца“), *De unit. eccl.* 6. Овај спис је настао око 251. и уперен је против Новацијанове шизме/раскола); *De dominica oratione* (Књиџа о Молитви Господњој); *Ad Demetrianum* (Књиџа Димићријану); Књиџа о добру шриљења; *Quod idola dii non sint* (Књиџа о нишћавности идола); *De mortalitate* (Књиџа о смрти); *De opere et eleemosynis* (О добрим делима и милостињи); *De bono patientiae* (Књиџа о добру шриљења); *De zelo et livore*

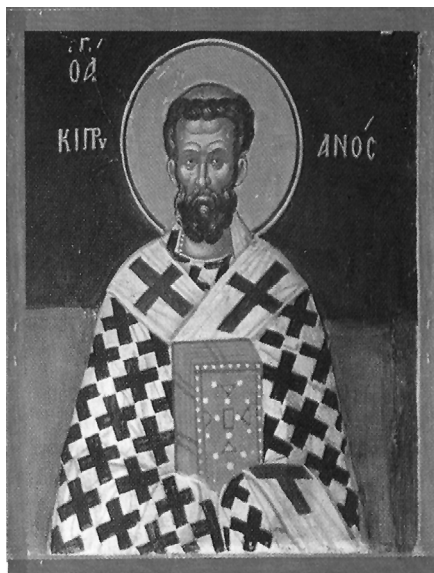
(О љубомори и завидљивости); *Ad Quirinum testimoniorum libri tres* (Квирину); *Ad Fortunantum* (Писмо Форџунаџу); *Sententiae episcoporum numero LXXXVII de haereticis baptizandis*.

Од тога постоји у српском преводу следеће: *Књиџа о нишџа вносџи идола*, *Три књиџе сведочансџава џрошџив Јудеџаџа*, *Књиџа о одећџи девсџивениџа*, *Књиџа о џалима*, *Књиџа о јединсџиву Цркве*, *Књиџа о Молиџџви Госџоодњој*, *Књиџа Димиџџриџану*, *Књиџа о смрџџи*, *Књиџа о добру џриљења*, *Писмо Форџунаџу у џохвалу мученишџџа*, *писма*.

Киприџанове списе карактерише – за разлику од Тертулиџанових – мања склоност декоративним гирландама језика и плићџи рефлексивни понор оригиналне теолошке мисли. Но, ипак његова заслуга је огромна за негу латинског књижевног језика. Киприџан синтеџизује своје класично реторичко умеће (*ars*) са библијским језиком хришћанске традиџије. Пруденџије (*Prudentius*) по-

себно хвали Киприџанов стил и вели: „*Dum liber ullus erit, dum scrinia sacra litterarum, te legget omnis amans Christum, tua, Cypriane, discet*“ („Нека све док књига и Свети списи буду постојали, и свако ко Христа љуби, и Твоје списе чита“). Блажени Августин пише у једној

својој омилиџи: „*Quam eloquens sanctus Cyprianus, quam fulgens framea eius in litteris eius apparuit*“ („Како је речит Св. Киприџан, у каквом се сјају пројављује његово копље у његовим писмима“). А Јероним Стридонски у *De viris illustribus* (О знамениџџим људима)

Свети Киприџан Картагински,
средњовековна икона

вели у хагиографској хипеболи: „*Huius ingenii superfluum est indicem texere, cum sole clariora sint ejus opera*“ („О његовом духу не треба много говорити, будућџи да његова дела својим сјајем и сунце надсиџавају“).

Православна Црква слави Светог Киприџана заједно са Св. Јустином 2. октобра по јулијанском календару.

Зоран Андрић